

ОБРАЗОВАНИЕ В ПЪЛНО СЪЗНАНИЕ

Ето какво пише любимият на всинца ни Георги Данаилов в своята книжка “До Чикаго и назад – сто години по-късно” (сто години по-късно, защото е издадена през 1990):

“Висшето образование в Щатите е скъпа работа. Особено ако искаш да завършиш някой от по-известните университети, като Харвард, Станфорд, Принстън, Масачузет, Колумбийския или Калифорнийския технологически институт. Но самата образователна система позволява на студентите да работят. Студентът сам определя какви и колко курсове ще слуша през семестъра. За всяка специалност има задължителни дисциплини и такива по избор. Успешно завършеният курс носи определен кредит, да го наречем точки. Доколкото ми се простират сведенията, изпитни сесии в познатия нам вид в Америка не съществуват. През цялото време на съответния курс студентът е подложен на щателна преценка. С други думи трябва да учиш непрекъснато.

Всеизвестно е, че американското средно училище – кой знае защо, тук то се нарича висше училище – не дава добра подготовка на своите питомци. Сред тези, които го завършват, често се срещат момчета и момичета, които направо не знаят английския правопис. Картината е най-тягостна в така наречените публични училища, които са на държавна издръжка. Без никакво преувеличение може да се каже, че българската гимназия дава далече по-големи знания на учениците си. Странно обаче е само едно, както твърдеше Благовест Сендов – нашите ученици много знаят, но като отидат в производството, не ги бива, американските нищо не знаят, но постъпят ли във фабриките, работят добре! Този парадокс има своето обяснение, но то е дълго и широко. Да помниш много факти, данни, цифри и дати съвсем не означава, че си получил някакви умения. Прекаленото просвещение понякога води до изтощение...

Виж, постъпи ли американецът в университет, той си дава пълна сметка, че трябва да навакса всичките години, които е пропилявал, че трябва да учи и да се труди всеки миг, че сам е избрал бъдещето си и само от него зависи каква квалификация ще получи и доколко може да разчита на нея. Всеки час струва пари, ако искаш да ги пилееш на вятъра – твоя воля, размотавай се!”

В лошо време ми се получи да мога да отделя някой и друг нощен час, за да изпълня желанието си да напиша две-три странички за нашите изпити по езикова култура – лошо дойде моментът, защото днес ми е най-трудно да опазя иначе категоричното си убеждение, че деца виновни няма. Че всичките деца са наши и каквото сме ги научили ние, възрастните, това знаят. Трудно ми е, защото за току-що отминалия изпит се бяха записали 1837 студенти, а накрая се оказа, че се били явили 846, та има да оценяваме само техните писмени умения. Трудно ми е, защото току-що научих от изпита на един студент, че светите братя Кирил и Методий са наредили българските букви и са превели книги, за да ги четат “Муратските и Панамските славяни”. (За учудените събрата и посестрими на този студент обяснявам, че иде реч за моравските и панонските славяни – нещо, което и той самият, и те всичките са учили около пет до десет пъти в различни учебни предмети и класове на родното ни школо.)

Та моментът е лош – предполага огорчение и влачи към обвинения. Да взема да се опитам да избягам от тях, като отговоря в две колонки на въпросите на редактора: те са същите, които е задавал и на студентите из Нов български университет.

Необходим ли е изпит за доказване на това, че владееш писмено родния си език?

Разбира се, че е необходим. Всички си имаме крака и ръце, но когато трябва да доказваме, че ги владеем добре, полагаме усилия да сме в изискванията, мерени в метри, секунди, килограми и т.н.

Родният език не ни е даден свише, той се учи, учи, учи... Най-тежък труд за ученето му, труд, непосилен по интензивност в по-късните ни години, полагаме от 1- до 6-годишна възраст.

Но аз трябва да отговоря нужно ли е доказателство за резултатите от този труд.

Да, защото родният ти език не е една единствена монолитна система от думи и комбинации от думи, които всички знаем от детство. Той се състои от множество системи, а всъщност от множество светове. През целия си живот се учим да навлизаме в тези различни светове: първо идва семейният език, после езикът, който ни позволява да разбираме какво ни говорят в училище, после езикът, който ни позволява да се разбираме с дечурлигата в двора, после езикът, който ни позволява да четем учебниците и книжките си, после езикът на избрания от нас приятелски кръг, после езикът на науката, после езикът на работната среда, после езикът на университета. И още, и още... Така всеки говори и пише на различни български езици едновременно и непрекъснато. Само че те всичките си имат свои изразни средства и свои отделни норми. И всички те трябва да се владеят, за да е успешно общуването в различните кръгове, среди, ситуации.	Да, защото който иска да е успешен, да заеме добро място под слънцето, трябва да се потруди нарочно – осъзнато и обмислено, за престижа си. За това, дете днес му викаме имидж по най-английски начин, а то си е реноме – по най-френски начин. Престиж се гради не само със здрава, но тясна професионална квалификация, но и с добре поставен глас, с овладени жестове, с хубава усмивка, с грижливо оформен външен вид. Е, значи, и с грижливо подбран начин на изразяване: на най-точно избрания за всеки отделен случай български език. Когато пък ще се изразяваме писмено – с нормативен, сиреч разбираем лесно, бързо и еднакво от всеки друг българин, правопис и пунктуация. Нали се сещате, че еднаквото, стандартизираното писане намалява бъговете в информационната верига между четящия и писалия. А гладкото общуване с другите носи престиж навсякъде. И в писането също.

Да има ли диференциация на изискванията към различните студенти – поради разликите в програмите на бъдещите им специалности, поради разликите във възрастта им, поради разликите в очакваното използване на родния език в кариерата им?

Да няма – казвам аз, да няма – казваме ние: всичките хора, които познаваме програмата по роден език на средното училище в детайли, а някои от нас я и доработват непрекъснато с години. Да има ли различни изпити за различните студенти?

Не, защото изискванията за правопис и пунктуация, които са заложили в нашия изпит, са на равнището на това, което се учи в общинското училище в цяла България до седми клас: правилното записване на българската реч с помощта на българската азбука, обикновената структура на българското изречение и как тя да става видима и лесно разчитаема с помощта на пунктуационни и графични знаци, нормативните средства и начини за подреждане на текст, тъй щото да е разбираем за читатели българи. В нормативизирането на изразните средства има конвенции – негласни договори, оформяли се столетия, но все пак договори. Изпитът всъщност проверява от	Не, защото всички студенти са дошли в университета по своя воля, с множество различни цели, но и с една обща цел – да бъдат различни от мнозина други, дете не са имали този шанс. Да бъдат различни по образователна степен, да бъдат по-високо квалифицирани, познаещи, по-можещи, по-продаваеми, ако щете. Как да очакваме толерантност и уважение към нашия университет (сиреч как да очакваме продаваемост на випускниците му), ако той издава дипломи за висше образование на хора, които пишат “гръдски” вместо “гръцки”, или на хора, които не могат да сглобят словесната комбинация “египетски жрец”, ами упорито попълват празните места в теста с

двадесетина до петдесетина конвенционални позиции, основни за всеки, дето иска да каже, че пише на български.	“египетски жребец”, ако и в продължение на 1000 думи да четат (уж четат) за мумии и фараони.

Какво може да се научи в курсовете по езикова култура, които се предлагат в университета?

Може да се научат куп полезни неща за българския правопис, за пунктуацията като революционно постижение в човешкото писане, за начините да четеш текст, за да го разбереш и да измъкнеш от него максимум информация. Но колко може да се научи?

Много, ако чрез работата си с помощта на квалифициран преподавател човекът има намерение да извлече данни за пропуските и празнините в досегашната си представа за родния език. Значи той ще постави началото на един процес, който няма да свърши, докато разумът му не угасне – процеса на усъвършенстване на най-съкровеното: средството за общуване. Много, ако човекът преценява възможността за писане и разбиране на всякакви текстове, която му дава курсът, като рядък шанс и голямо забавление. Значи той ще може да навлезе в едно отношение към света, различно от това на т.нар. “добре подготвени идиоти”, които са царе в своята област, но самолишаването им от представата за многоаспектността на културата ги отправя в категорията на придатък към системата, в която ги е положила професионалната им специализация. Много, ако човекът използва дадената му възможност за работа върху себе си пълноценно и... изисква: пита, носи свои текстове, работи върху чужди текстове самостоятелно и пак пита. Значи той не си хвърля парите и времето по принуда, а обръща принудата в своя полза. Много, ако той разбира, че отдавна вече не по дрехите посрещат, а по приказката – и понеже в днешно време се “посрещаме” повече дистанционно, т.е. писмено, няма да се случва важни за него хора да “хвърлят в кошчето” документите и текстовете, които им изпраща, защото тия текстове ще издават просто проста неграмотност – сиреч немара към себе си.	Малко, ако точно при участието си в този курс човекът научава, че думата “е” не е предлог и затова името от мъжки род след нея не се членува с кратък член, както след всичките други предлози. Значи той е изпуснал около 12 години от живота си, през които би могъл да осъзнава какво говори и какво пише и да изпитва удоволствие от това. Малко, ако човекът си мисли, че е възможно да разберем как всъщност той пише чрез тест с изборни варианти на отговора. Значи той не си дава сметка, че разпознаването на нещо вече учено и научно няма нищо общо с истинската употреба на това научно. Малко, ако човекът си мисли, че никой няма да го гледа как пише, когато си представя мненията, тезите, знанията и моженията в своята си област. Значи той не загарява, че в която и да е среда той е “на сцената”, представя себе си чрез всичките страни на личността си. Малко, ако от 45-те или 30-те предоставени му учебни часа, той рече да използва само 6 или 8. Значи той чака някой да се държи с него като с автомобил на бензиностанция – университетът да отвърта капачката на резервоара и да му налива заплатеното количество бензин. Малко, ако си мисли, че някой ще проверява уменията му за коректно писане с други очи, понеже бил записал курса. Значи той не си дава сметка, че най-последното, от което се интересува колегията на 24-та проверители е къде точно човекът е придобил уменията и знанията си. Тя само си мечтае да ти има.

Защо студентите оценяват изпита по езикова култура като “УЖАС!!!”?

Отговора си давам (не)пряко – като очертавам групата на онези които не оценяват изпита точно така, и групата, в която текстът на самия въпрос е вкарал едва ли не всички шарени и различни хора, учещи в НБУ, под названието “студентите”.

Не го оценяват така онези, които без да се затрудняват (защото са се “затруднявали”, когато е трябвало) оглеждат условията на изпита, попрехвърлят примерните материали и си вземат положителната оценка от раз. Не го оценяват така онези, които пристигат на първото си явяване като на гости на леля си, но бързичко разбират, че е трябвало да познават процедурата, която ги очаква. Те пресмятат това явяване като проверка на форматите на изпита (усещат какво е формат, защото са се явявали на изпити при осъзнаване на ситуацията още от ученици). На второто явяване вече са над чертата без забавяне. Не го оценяват така онези, които са се замислили за какво всъщност са дошли да се образуват и са се сетили, че всяко дообразование е жив кяр. Те или подлягат многобройните книжки с упражнения и отговори към тях, или записват курс. И от двете гледат да извлекат колкото може повече и приключват с изпита без много да се товарят нервически и финансово. Не го оценяват така онези, които си знаят, че правописът им на българска чатолатиница е бомба, че “ш” в XXI век у наше село е “б”, обаче имат ясната представа за това, че светът не е чат и работа ги чака. Те се захващат (без да се срамуват) за работа и си свършват работата на изпита.	Оценяват го така онези, които искат рецепти за бърз и безболезнен успех във всичко, защото мама им е казала, че са златце, а учителката по литература им е писала все шестици, като са преписвали дисциплинирано темички от свитъчета или от по-дебели книжки. Оценяват го така онези, които са убедени, че в богато обзаведените офиси на богато финансираните дейности ги очакват с нетърпение, пък там седят някакви секретарки филоложки, които ще могат да извличат от несвързаните им буквописания разбираем за шефа и клиента текст. Оценяват го така онези, които четат текстове под заглавия като “Себелюб”, , “Вселенополитън”, “юмничко”, “Кръшност” и си викат – ами то така си се пише днес. Пише си се така, ама то е подходящо и донякъде намясто да се пише така под такива заглавия. Но не и под гръмки “заглавия” като “Право”, “Телекомуникации”, “PR”, “Поведенчески и социални науки”, “Бизнес администрация” и други подобни, дето като ги отнесеш написани в свидетелство за бакалавърска или магистърска степен, от теб се очаква да бъдеш сред елита на нацията си. Оценяват го така онези, които искат просто ди-и-иплома-а-а-а-а... Получена срещу колкото може по-малко човекоусилия и човекомислене.

Та така... Това от гледната точка на преподавател, писач на тестови задачи, експерт на тестови задачи, проверител... и учител, който обича всичките български деца. И порасналите.